

אנו יודעים כי התורה נתנה לאדם סמכות להפוך לבעלים של ממון, והתורה גם אוסרת לגזול ממנו את ממונו. הבה נחקורה, מי קדם למי, הבעלות לאיסור או האיסור לבעלות. כלומר, האם משום שהתורה אסרה לגזול מאדם את ממונו הוא הפך לבעלים עליו, או להיפך, מאחר שאדם הוא בעל סמכות ממונית אשר בכוחו להפוך לבעלים של ממון, אין לגזול אותו הימנו. ברי, כי האפשרות השנייה היא הנכונה - אין לגזול את הממון מידי בעליו, משום שהוא הבעלים שלו. הוי אומר, כי איסורי הממון שבתורה ומצוות הממון שבה, מושתתים על ה"חיוב המשפטי", כלשונו של הגר"ש שקופ זצ"ל.

משכך, גם הכלל "המוציא מחבירו עליו הראיה" ניתן על בסיס "משפטי הממון" הברורים לכל אדם ישר, כי אין להוציא ממון מידי אדם מכח הספק, ומכח סברה ישרה זו מוכרע, כי הממון יותר בידי מי שהיה בעליו עד כה. מעתה, אין מקום לשאלה כי לפנינו ספק איסור "לא תגזול", שכן, מצוות התורה היא לקיים את כללי משפטי הממון, ומאחר שהוכרע במשפטי הממון כי יש להותיר את החפץ בידי בעליו, התורה אינה אוסרת זאת ואף ספק אין בדבר.

נשוב כעת לדברי רב פפא, כי "פריעת בעל חוב מצווה", ונמצא, כי לכאורה, דברי הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל, אינם הולמים עם דברי רב פפא. שכן, מדברי רב פפא עולה שפריעת בעל חוב היא מצווה בלבד, ויסוד חיובו של הלווה לפרוע את חובו אינו במשפטי הממון, בכללי ההתנהגות שבין אדם לחבירו, אלא מצווה בלבד!

ההשלכה המעשית ממצוות פריעת החוב: הגר"ש שקופ (שם פ"ב) מסביר, כי הכל מסכימים שכל דיני הממון שבתורה מבוססים על משפטי הממון שהיו נוהגים גם אלמלי ניתנה תורה לישראל. אלא, שלפנינו מחלוקת אמוראים עקרונית בהגדרת חיובו של הלווה ממון. יש סוברים, כי למלווה זכויות בממונו של הלווה, ואילו רב פפא סובר, כי אין למלווה כל זכויות בממון הלווה, אלא פרעון החוב הוא חיוב המוטל על הלווה בלבד. מעתה, רב פפא נזקק להסביר כיצד לדעתו אפשר לכפות לווה לפרוע את חובו, שכן, לדעה הראשונה, בית הדין רשאי להורות למלווה לגבות את הממון של הלווה המשועבד לו. ברם, לדעת רב פפא, בית הדין אינו רשאי לכפות את הלווה לפרוע את חובו, שכן, בסמכותו להציל עשוק מיד עושקו, שכאשר העושק תוקף בפועל אדם ומבקש לחלץ ממנו ממון שלא כדין, בית הדין מונע זאת, אך הוא אינו יכול לכפות את הלווה לשלם, שהרי אינו תוקף את ממון הזולת. לפיכך מבאר רב פפא, כי התורה ציוותה גם היא על החזרת חובות והוסיפה מצווה על הלווה לפרוע את חובו, שמלבד חיוב משפטי הממון אשר מכוחו על הלווה לפרוע את חובו, מוטלת עליו גם מצווה מן התורה לעשות כן, ומכחה בית הדין כופה את הלווה לפרוע את חובו, שהרי בית דין כופים על קיום המצוות (ועיי"ש עוד שביאר את החילוק ההלכתי בין חוב, שיסודו "משפטי הממון" לבין חוב שחידשה התורה כגון, החזרת הריבית שקיבל המלווה, שהוא מצווה בלא חוב ממון).

קטע יומי מתוך הגליון השבועי
"מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת ערכין • דף כ' • יום חמישי ט' בשבט

"רגלי עלי"

שני אנשים התייצבו לפני הרב ובפיהם שאלה די דומה.
יצחק אמר: כבוד הרב! שמעתי שמי שאומר "ערכי עלי", מתחייב להקדיש את הסכום הקצוב בתורה למי שאומר "ערכי עלי". אני אמרתי אתמול: "ערכי רגלי עלי", כמה אני חייב? אמר הרב: אתה פטור לחלוטין.
צבי שאל: כבוד הרב! אני אמרתי אתמול: "ערכי ראשי עלי", כמה אני חייב? אמר הרב: אתה חייב את כל הסכום שקטוב בתורה, כאלו אמרת "ערכי עלי".
- מה ההבדל? שאלו שניהם יחד.
השיב הרב: התורה אינה קוצבת מחיר אלא למי שאמר "ערכי עלי" - ערך כל הגוף, ולפיכך מי שאמר "רגלי עלי" כאלו לא אמר כלום, כי התורה לא קבעה את ערךם של איברים בודדים. אבל מי שאמר "ערכי ראשי עלי", חייב, מפני שהראש הוא כמו כל הגוף, שהרי אי אפשר לחיות בלי ראש.

כל יום הילד שלך לומד,
מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי גליון לילדים חייג:
1700-500-151
חודש היכרות חינם

את התשובה לשאלה מעניינת זו ועוד רבות נוספות,
תוכלו למצוא בספר

מאורות השבת

סדר לימוד משפחתי שבועי סביב שולחן השבת

מה הדין אם
טעו והשתמשו
בכלי בשרי
למאכלי חלב
צוננים?

להשיג בחנויות הספרים | **להזמנות: 1-700-500-151**

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 662

מסכת ערכין ט"ז-כ"ב

בס"ד, ה' שבט תשע"ב

השבוע בגליון

- פריעת בעל חוב מצווה - אילולי המצווה לא צריך לפרוע את החוב?
- איסורי הממון מושתתים על כללי הממון
- ההשלכה המעשית ממצוות פריעת החוב

- האם ניתן לשלם נדר צדקה של הזולת?
- פרעון חוב עבור הזולת

- העברת רשימות תורמים בין גבאי צדקה
- יום הולדת - לא תמיד משנה את גילו של האדם
- שתי ספירות בהפרש של מספר חודשים והמניין לא השתנה
- ראש השנה, מעין יום הולדת כללי

דבר העורך

רצועת העור

אחת התופעות המרתקות שאפשר להבחין בהן בשיעורי הדף היומי, הם תלמידי החכמים החדשים שצומחים, לפתע, מתוך שיעורי הדף היומי. אך לפני שנים מספר הצטרף פלוני לשיעור הדף היומי, והנה, מתגלגלות על לשונו סוגיות, שיטות ראשונים וסברות יפות. הוא הפך להיות חלק בלתי נפרד מן הלגיון האדיר הפרוס בכל העולם והעוסק בתורת ה'. רעהו, שהתקשה בתחילת הדרך בתרגום השפה הארמית, ממלא כעת את מקומו של מגיד השיעור, כאשר זה נאלץ להעדר, ועוד כהנה וכהנה. "אם אתה מאמין שאפשר לקלקל, תאמין אף תאמין שאפשר לתקן" הכל אפשרי.

בקשר לכך שמענו מהרה"ג ר' ישראל אהרונסון שליט"א, מעשה מעניין ביותר, בעל מסר חינוכי, על אודות יהודי תלמיד חכם מפיניה' של ירושלים עיר הקודש.

יהודי זה, תלמיד חכם נכבד ומורה הוראה לרבים, מהלך בכל עת ובכל שעה כשרצונת עור ענווה על פרק ידו. בלי שיעור. רצועה בלבד. כמעט אין שמים לב לכך. הרואה את פרק ידו סבור כי השעון מצוי לו בגב היד, ואילו הרואה את גב ידו סבור כי השעון מצוי בפרק ידו... אולם, רבי ישראל אהרונסון שליט"א הבחין בכך, שאל בעדינות לפשר הדבר והרי התשובה שקיבל:

"מאז שאני זוכר את עצמי, נחשבתי בעיני כל רואי כ"לא יוצלח המוצלח ביותר. היכן ננגעתי דברים נפלו, נשברו, נקרעו והתפזרו. כמעט בכל יום נחתכתי במקום אחר. אם כבר זכיתי שהמלמד יבקש ממני להכין לו כוס תה, היתה ידי רועדת רגע לפני שהגשתי אותה לשולחנו, הכוס החליקה מן המגש ולקול צחוקם הרועם של בני כיתתי שבתו בוש ונכלם למקומי."

דף תז/א ממברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם

העברת רשימות תורמים בין גבאי צדקה

בגמרא למדים שאסור לשבח אדם על טוב ליבו בפני אחרים, כאשר יש בסיפור הדברים אפשרות היזק עבורו, כגון, החוזר ושונה כי התארח בבית פלוני והתקבל בכבוד רב והאכילוהו והשקוהו עד בלי די, שיש לחשוש כי הדברים יתפרסמו ולבסוף בעל הבית יגיע לכדי התרוששות כלכלית.

לאור דברי הגמרא, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל נדרש לדון בנוהג המקובל בין גבאי צדקה, מתרימים ומשולחים, להעביר ביניהם רשימות של נדבנים ותורמים, לאחר שהם מוודאים, כמובן, כי האדם שלו הם מעבירים את הרשימה הוא מהוגן ומהימן. השאלה העומדת על הפרק היא, אם העברת רשימות הנדיבים מיד אחת לרעותה, אינה דומה למפיץ שמועות על אדם המאכיל ביד רחבה את הנכנסים למעונו.

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" י"ד חלק ג' סימן צ"ה) השיב באופן ברור, כי אין כל חשש לעשות כן, תוך שהוא מוודא כי קביעתו מתיישבת לפי כל פירושיהם של רש"י ושל בעלי התוספות, כלהלן.

ניתן להבין, כי הגמרא אינה באה לשלול את פרסום תכונותיו הנדיבות של המארח, כי אם בפני אנשים שאינם מהוגנים, אשר עלולים לנצל את טוב לבו (תוספות בבא מציעא כג/ב ד"ה "באושפיזא", מובא ב"שיטה מקובצת" עה"ד אות א'), או בפני חורשי בליעל אשר ינסו לשדוד ממנו את ממונו (רש"י ד"ה "ושומעין"). מעתה, לפי פירוש זה, אין כל איסור לפרסם בקרב חברה מהוגנת את תכונותיו הנדיבות של אדם מסויים.

רש"י (שם) מפרש את הגמרא באופן נוסף. לדעתו, קיים חשש כי לאחר שתכונותיו הנדיבות של בעל הבית יעשו להן כנפיים, אורחים יפשוטו על ביתו, לאו דווקא אנשים שאינם מהוגנים, וממונו יתכלה עד מהרה. לכאורה, היה מקום להשוות בין המקרים ולטעון, כי כשם שאין לפרסם כי פלוני מארח בנדיבות, כך אין לספר לזולת על נדבן המוזיל מעות לצדקה. ברם, הגר"מ פיינשטיין זצ"ל טוען ומוכיח, כי יש להבדיל בין המקרים. חכמינו ז"ל ידעו, כי אדם שעניינם מתדפקים על דלת ביתו ומבקשים לאכול ארוחה חמה, אינו מסוגל לסרב להם, ואם ביתו ימלא באנשים מסוג זה, לא יארכו הימים עד שהוא בעצמו יהיה כמותם. ברם, כאשר מבקשים

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם לונדנר** ז"ל
ב"ר דינאל הלוי ז"ל
נלב"ע ג' בשבט תשס"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידנו
הר"ר **יצחק לונדנר** ומשפ' שיחיו - רעננה

צעילוי נשמת

מרת **עליזה ארונספלד** ע"ה
ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע ה' בשבט תשע"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אריה לייב**
הפטקה ז"ל
ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע ו' בשבט תשנ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרון שורץ** ז"ל בן ר' יצחק ז"ל
נלב"ע ח' בשבט תשס"ב **תנצב"ה**
הונצח ע"י ידידנו הר"ר **אורי שורץ** ומשפ' שיחיו - ת"א

נר ה' נשמת אדם

מאדם תרומה רבתי, בדרך כלל הוא אינו חש אי נוחות לומר 'אין באפשרותי', וממילא אין בפרסום נדבנותו פגיעה במעמדו הכלכלי.

דף יח/ב שנה האמורה ... כולן מעת לעת

יום הולדת - לא תמיד משנה את גילו של האדם

הגמרא כאן מהווה מקור למחלוקת חריפה בין הראשונים, לגבי מניין בני ישראל במדבר. אדם האומר "ערכי עלי", עומד להערכה לפני הכהן, אשר קובע את הסכום שעליו לשלם לגזבר ההקדש, לפי גילו של המעריך. אם הוא זכר בן עשרים, ישלם חמישים שקל בשקל הקודש, ואם הוא זכר בן שישים, ישלם חמשה עשר שקלים. בגמרא מבואר, כי גילו של האדם לגבי ערכין נקבע לפי תאריך הולדתו, ואדם שנולד בג' סיון נחשב בן עשרים החל מג' סיון.

שתי ספירות בהפרש של מספר חודשים והמניין לא השתנה: בתקופת שהותם של בני ישראל במדבר, הם נמנו מספר פעמים בציווי של הקב"ה. הראשונים עומדים על דבר פלא שאירע באחת הספירות. בני ישראל נמנו בחודש תשרי (עיי' רש"י שמות ל/טו), לאחר שנשלח להם חטא העגל, ומניין בני גיל עשרים שנה ומעלה היה שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים (פקודי).

הפלא ופלא. בחודש אייר שלאחר מכן, מניינם של בני ישראל עמד על... שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים! (במדבר א/מו) בדיוק אותו מספר של יהודים. היתכן, תמהים הראשונים, חצי שנה תמימה, וכל שינוי לא התרחש במניין בני ישראל?

ראש השנה, מעין יום הולדת כללי: מכח תמיהה זו רש"י (שם) מסיק, כי כאשר מנו את כל היהודים שמגיל עשרים שנה ומעלה, מנו אך ורק את אלו שבראש השנה כבר מלאו להם עשרים שנה, ולפיכך, אף על פי שעד חודש אייר נכנסו אלפי צעירים לשנתם העשרים ואחת, הם לא נמנו במניין התורה.

הרמב"ן (שם ב"ב) מתייחס לפירושו של רש"י והוא תמה, כי ביאורו של רש"י מניח את הדעת לגבי השאלה כיצד יתכן שלא התווספו בני עשרים למניין בני ישראל, אך אין בכך מענה, כיצד זה אירע, שאיש לא נפטר במהלך מחצית השנה שחלפה בין פקידה לפקידה. מלבד זאת, מקשה הרמב"ן על רש"י מן המשנה, כלהלן.

המשנה עוסקת בקביעת גיל הנערכים, שאדם האומר ערכי עלי, או ערך פלוני עלי, מתחייב בתשלום ממון להקדש לפי גילו של הנערך. והנה, המשנה לומדת את קביעת גיל הנערכים ממניין בני ישראל במדבר, שכפי שלגבי מניין בני ישראל במדבר נאמר "מבן שישים ומעלה" והכוונה היא, שמי שהיה בן שישים בדיוק לא נחשב כבן שישים, אלא רק בן שישים ויום אחד נחשב כבן שישים - "בן שישים ומעלה", הוא הדין לגבי נערכים. הרי לנו, אומר הרמב"ן, כי גילם של בני ישראל במדבר נקבע לפי תאריך הולדתם המדויק ולא מראש השנה לראש השנה!

המלבי"ם (במדבר א/א) מתרץ את קושיית הרמב"ן מן המשנה, כי כל דבריה אינם אלא לקבוע איזה אדם נחשב בן שישים בכניסת השנה החדשה, האם די בכך שהוא בן שישים, או שמא יש צורך שיהא בן שישים ויום אחד. ממילא, אין כל הוכחה מן המשנה בדבר השאלה, אם גילו של האדם נקבע לפי יום הולדתו או לפי שנת לידתו (כמבואר בתוספות יט/א ד"ה "לערכין").

המלבי"ם מוסיף, כי פירושו של רש"י מתקבל ביותר על הדעת, משום שסביר להניח שמניין בני ישראל נערך במשך מספר ימים. לו היו מונים את כל מי שהפך לבן עשרים בעת עריכת המפקד, היה קושי עצום בדבר, שבכל יום יש לחזר אחר אלו שלא ניתן היה למנותם ביום הקודם ובינתיים הם השלימו את שנתם העשרים. לפיכך נקבע, כי גילם של הנמנים ייקבע מראש השנה לראש השנה.

ומה עם המתים, הרי קיימת אפשרות שאדם אשר נמנה בתחילת המפקד, הלך לעולמו בעיצומו של המפקד ולא ניתן להכלילו במניין הכולל של בני ישראל? על כך עונה המלבי"ם, כי בתקופה זו לא מת איש מבני ישראל!

דף כא/ב של פלוני עלי

האם ניתן לשלם נדר צדקה של הזולת?

מעשה ביהודי שקם ונדר כי יתן סכום הגון לצדקה. כשמוע אביו את דברי בנו, עמד ונתן צדקה לעניים כסכום שבנו התחייב, משום חששו הרב כי בנו לא יעמוד בדיבורו ונמצא עובר על לא תעשה של אי קיום נדר.

כחלוף זמן החלו הספקות לקנן בלבו של הבן, שמא נדרו לא קויים, שהרי הוא נדר כי הוא יתן ממון לצדקה, ונדר זה לא התקיים, שאביו נתן ולא הוא. הדברים הוגשו לפני בעל "עונג יום טוב" צ"ל (שו"ת סימן פ"ז), אשר מקדים ומדגיש, כי אם האב הקנה לבנו את המעות טרם נתינתן לצדקה,

בכל שנה חזר הסיפור על עצמו. מלמד חדש ותקווה חדשה. ניסיונות כנים אך כושלים מצד המלמד המסור, ושוב שקעתי בשגרה אפורה ומשמימה של חיי בדידות וצער.

הורי היקרים איבדו זה כבר את תקוותם. הם לא היו צריכים לומר לי זאת. הדבר היה ברור. בכל תחום שבו ניסיתי את כוחי נכשלתי כשלוני חרוץ והבנתי, כי מסלול חיי מוכן ומזומן עברי - ייאוש מוחלט.

ויחי היום, ובבית ספרנו הופיע מורה חדש, אשר לימד בכתתנו מספר שעות בכל יום. הוא, מלא מרץ ורצון להוכיח את עצמו, החליט לטפל ב'בעיה' של כתתנו, הלא היא אני בכבודי ובעצמי.

בעיניים מושפלות קיבלתי את בקשתו להכין עבורו ועבור צוות המורים עשר כוסות תה. אינך יודע שאני "לא יוצלח"? שאלתי אותו בעיניים מושפלות. והוא בשלון. תלמידי היקר, אנא, אני זקוק לעשר כוסות תה בתוך חמש דקות.

בעודי יוצק את המים הרותחים לכוסות הזכוכית, בלשתי בעיני היכן ממוקמים היעה המגב והמטאטא, להקדים תרופה למכה. צעד אחר צעד פסעתי בזירות כשבידי המגש העמוס בכוסות התה המהבילות. את דלת חדר המורים צלחתי בשלום, והנה, התכופפתי לעבר השולחן כדי להניח עליו את המגש, ושתי כוסות מהבילות צנחו להן על רגלי של אחד המורים שזעקותיו הדהדו בחלל בית הספר.

נמלטתי משם כל עוד נפשי בי, ולפתע הונחה יד רכה על כתפי. המורה הביט בי במבט מבין, ואני רעדתי בכל גופי.

- **אמרת** לך, פלטת.

- **זה** לא כך נורא, ענה לי. עליך לזכור כי שמונה

כוסות תה נותרו שלמות ...

למחרת נטל המורה את ידי, ענד עליה רצועת גומי תוך שהורה לי: הסכת ושמע. בכל פעם שתחשוב שאתה "לא יוצלח", תמתח את הגומי שיצולף בבשרך ושיזכיר לך שאתה כן מוצלח.

כאתה לומד גמרא ומתקשה מאד בהבנת תירוץ מסויים של הגמרא, טרם פושה הייאוש בעצמותיך, משוך ברצועת הגומי וחזור ושנן לעצמך, כי את קושיית הגמרא כבר הבנת!

ביום הראשון, היתה ידי אדומה מהצלפות הגומי.

★ ★ ★

יוגל הילד ויהי לעלם חמדות, וברבות השנים הלך וגדל והיה לתלמיד חכם. ביום מן הימים התבקש מיועדנו לכהן במשרה תורנית מכובדת ביותר, ובעודו נתון בהתרגשות ובשמחה, הוא סר לרצעו וביקש ממנו להכין עבורו רצועת עור, זכר לאותה רצועת גומי.

לזכור שאפשר!

אני מביט ברצועה, סיים בעל הרצועה את דבריו, ומודה לקב"ה על כוחות הנפש שהוא נתן בכל אדם ואדם. נוכחתי לדעת, כי אם רק ירצה האדם באפשרותו לנצל כוחות עצומים אלו, לשגשג ולהגיע לפסגות.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת ב"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. סקס: 03-570-67-93 זוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף טז/א על שבעה דברים נגעים באין... ועל צרות העין

סופה של צרות עין

השייכות בין צרות עין לצרעת פשוטה בתכלית. אדם צר עין מרחיק מעליו את בני האדם. מצב זה מומחש לו היטב כאשר הוא מצטרע ויושב בדרך מוחץ למחנה. **ולא** לחינם מצויר חמור מאחרים, שמצויר עשיר שהביא קרבן עני לא יצא ידי חובה (עיי' יומא מא/ב), שאם עדיין צר עין הוא, וחס על ממונו מלהביא קרבן יקר - עדיין במריו הוא עומד וכיצד יתכפר... ("משך חכמה", מצויר).

דף כ/א חומר בערכין מבגדים

הערכין - כפרה על הקלות

שיעורי התורה המיוחדים בפרשת ערכין כוללים

סכומי תשלום בסך כולל של מאה ארבעים ושלושה שקלים: חמישים לאיש, שלושים לאשה, חמשה עשר לזקן, עשרה לזקנה, עשרים לצעיר, עשרה לצעירה, חמשה לתינוק ושלושה לתינוקת.

בשם רבי אליעזר מגרמיזא, בעל הרוקה, נמסר, כי רמז עמוק בדבר. בסמיכות ממש לפרשת ערכין מופיעה פרשת הקללות בה יש תשעים ושמונה קללות. בצירוף ארבעים וחמש הקללות שבפרשת כי תבוא יש מאה ארבעים ושלוש קללות.

"כדאי אלו שיכפרו על אלו..." ("מעניה של משנה").

אין כל ספק שהבן יצא ידי חובת נדרו, שהרי ממונו הוא שניתן לצדקה. השאלה העומדת בפנינו היא, מה דינו של בן זה כאשר אביו לא הקנה לו את המעות טרם נתנן לצדקה, היצא הבן ידי חובת נדרו, אם לאו.

אם נעיין בגמרא, אומר בעל "עונג יום טוב", נמצא, לכאורה, כי הבן יצא ידי חובת נדרו. בגמרא נאמר: "עולתו ושלמיו של פלוני עלי, בין לדעת בין שלא לדעת - יצא". כלומר, אדם רשאי להתחייב להביא קרבן עולה וקרבתן שלמים לבית המקדש חלף חבירו שהתחייב בהם, בין אם הלה יודע ומסכים ובין אם הלה אינו יודע מאומה. הרי לנו, כי אדם יכול לפטור את חבירו מחובותיו, וכך גם אב זה פטר את בנו מנדרו בשעה שהפריש ממון לצדקה בגין הנדר.

ברם, "עונג יום טוב" מעלה אפשרות, כי הנדר עדיין רובץ על הבן, הוא לא יצא ידי חובתו! את חידושו הוא פורש על פני תשובה ארוכה ומפורטת, שלארכה עובר חילוק שהוא מנסה להציב בין סוגים שונים של התחייבויות ממוניות.

פרעון חוב עבור הזולת: אין כל ספק, הוא אומר, כי אם ראובן ניגש לבעל חובו של שמעון ופורע את חובו, הוא סילק בכך את החוב של שמעון אחת ולתמיד. הסיבה לכך היא, שהחוב של שמעון מסתכם בכך, שהוא חייב סכום מסויים לבעל חובו, ומשזה קיבל את המגיע לו, ממילא נשטט החוב של שמעון. שאם אין בעל החוב חסר ממון, כבר אין מי שחייב לו מאומה. לא כן הוא באדם הנודר ממון לצדקה. מהות נדרו היא, כי הוא, הנודר, יפריש ממון לצדקה. כאשר האב נתן ממון לצדקה, אין זה פוטר את הבן מקיום נדרו, שכן, העניים אומנם קיבלו צדקה, אך נדרו היה כי הוא, הבן, יתן להם צדקה, וחלק זה של הנדר לא התקיים.

החילוק מתקבל על הדעת, אך בל נשכח, כי מהגמרא מוכח, לכאורה, שהבן יצא ידי חובת נדרו בנתינת האב מעות לצדקה, כפי שאדם רשאי להקריב עולה ושלמים שחבירו התחייב בהם.

ה"עונג יום טוב" אינו מתעלם מכך, והוא מנסה לחדש חידוש עצום בהגדרת חיובו של אדם החייב קרבן. כפי שנוכחנו שיש להבדיל בין אדם שחייב ממון לחבירו, לבין אדם שהתחייב לתת ממון לצדקה, כך יש להבדיל בין קרבנות שאדם חייב את עצמו להביאם - שהתנדב קרבן, לבין קרבנות שהתורה חייבתו להביאם. קרבנות שאדם התנדב, הוא, ורק הוא, יכול להקריבם, ואם הדבר נעשה על ידי אחר, הוא פשוט לא נעשה, שהרי לא הוא הביא קרבן. ברם, קרבנות שהתורה חייבתו להביאם, הרי הם: כעין חוב למזבח, שעליו להתכפר על ידי קרבן, ואחר המשלם חוב זה ומביא קרבן לכפרתו פוטר אותו ממנו.

סיוע מעניין לדעתו, כי הבן לא יצא ידי חובת נדרו, הוא מוצא בהלכה הבאה: הרמ"א פוסק (ח"מ סימן ר"ב סעיף ז'), כי אדם שנדר ממון לצדקה ולא הספיק ליתנו עד שמת, יורשיו אינם צריכים להפריש לנדרו מירושתם, "שהרי אינו כאן שיקיים נדרו". הרי לנו, כי קבלת הממון על ידי העניים, ללא שהדבר נעשה על ידי הנודר, אינו עולה לקיום הנדר. הלכה למעשה, בעל "עונג יום טוב" נותר ללא הכרעה.

[ראוי לציין, כי בגמרא קיימת ראייה מכריעה, לכאורה, כי ניתן לפרוע נדר של הזולת, שכן, בגמרא נתבאר (י"ט/א) ש"האומר משקלי עלי ומת, חייבים היורשים ליתן". מעתה, גם בנדר יש שעבוד נכסים וניתן לשלמו. "עונג יום טוב" מתייחס להוכחה זו וכתב, כי יש לחלק בין נודר בלשון "אתן", שהוא חיוב עליו בלבד, לבין נודר בלשון "עלי" שחוב זה עליו ועל נכסיו. עיין עוד תוספות בבא קמא לו/ב וב"קצות החושן" סימן ר"צ ס"ק ג' ומה שצינו בספר המפתח על בבא קמא שם].

דף כב/א פריעת בעל חוב מצוה

פריעת בעל חוב מצווה - אילולי המצווה לא צריך לפרוע את החוב?

בין דפיה של מסכת ערכין צרורה סוגייה שלמה על אודות פרעון חובות שבין אדם לאדם, ובה מובאת דעת רב פפא כי "פריעת בעל חוב מצווה", שמצווה מן התורה על הלווה לפרוע את חובו, ומשום כך, יתומים קטנים אינם פורעים את חובות אביהם בעודם קטנים, שהרי אינם חייבים במצוות. מצווה זו, אינה מנהג טוב או תקנה, אלא היא מצווה ממצוות התורה, שביה הדין כופים על קיומה (כתובות פו/א). במאמר הבא, נעמוד על מהותה של מצווה זו.

כל ספק ממון הוא ספק איסור דאורייתא שיש להחמיר בו: בין תופסי הספסלים בבתי המדרשות רווחת השאלה הבאה. מאחר שהתורה אוסרת על אדם לגזול את ממון חבירו, נמצא, שכאשר מתעורר ספק אם פלוני חייב ממון לחבירו, הרי לפנינו ספק איסור, שאם הממון אינו שלו הוא גוזלו. מאחר שכלל יסוד בדיני התורה קובע, כי ספק דאורייתא לחומרא, לכאורה, עליו לשלם את הממון מכח הספק. ברם, מסקנה זו אינה מתיישבת עם הכלל המפורסם: "המוציא מחבירו עליו הראיה" - בכל ספק ממוני, אין מוציאים את הממון מידי המוחזק בו! לפנינו, איפוא, שני כללים מן התורה הסותרים זה את זה במקרה של ספק ממוני (עיין קונטרס הספקות כלל א' אות ו').

איסורי הממון מושתתים על כללי הממון: עלינו להסיק מכך, אומר הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל ("שערי יושר" שער ה' פרק א'), כי יש להתבונן באופן אחר על דיני הממונות שניתנו לנו בתורה. הנה,

שיעור חדש לתושבי מודיעין עילית

הננו להודיע על פתיחת שיעור חדש בדף היומי

בביהכ"נ "קרעטשניף"

רח' יהודה הנשיא 21

בשעה 20:40

מפי מגיד השיעור

הרה"ג יחיאל זלצמן שליט"א

תפילת ערבית לאחר השיעור

לעילוי נשמת

מרת **יוכבד ציפה שכטר** ע"ה

בת ר' חיים אלעזר כהן ז"ל נלב"ע ה' בשבט תשנ"ד

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו

הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שלמה זלמן פרוש** ז"ל

ב"ר יהושע מרדכי ז"ל נלב"ע ח' בשבט

ומרת **שרה פרוש** ע"ה

ב"ר אברהם ישראל ז"ל נלב"ע ד' בניסן

תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידנו הר"ר **שאל יצחק**

פניגשטיין ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הרב **אפרים צבי רימל** ז"ל

ב"ר יצחק מאיר ז"ל נלב"ע ט' בשבט תשל"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידנו

הר"ר **יוסף מאיר רימל** ומשפ' שיחיו - נוה צוף

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם וסרצוג** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ה' בשבט תש"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו

הר"ר **יהודה וידבסקי** ומשפ' שיחיו - ת"א